

Vzpomínky pamětníků židovské národnosti

Historické události se promítají do jednotlivých lidských osudů, každé štěstí i neštěstí ale i vina a odpovědnost má konkrétní lidskou tvář. Na pozadí životních příběhů rodin židovských spoluobčanů z regionu můžeme sledovat změny a zvraty dvacátého století a jejich dopad na osudy krajanů. Životy židovských rodáků představují současně specifický průřez uplynulých desetiletí moderní historie českého i izraelského státu. Vzpomínat mohou pouze ti, kteří tragické události dvacátého století přežili. Kdo vytrhne z anonymity a zapomenutí oběti, které nepřežily? Tato skutečnost byla jedním z hlavních motivů vzniku této publikace.

1. Vzpomínky Dr. Jakova (Bedřicha) Adlera, bývalého studenta krnovského gymnázia (převzato z dopisů Dr. Jakova Adlera, Izrael)

Naše rodina žila v Žárech u Města Albrechtic od roku 1945 do 1949, kdy jsem “ilegálně” unikl před komunistickým režimem do Izraele. Před válkou jsme bydleli v Ústí nad Labem, můj otec založil a řídil nedalekou plicní léčebnu v Bukově. Když Němci obsadili Sudety, uprchnuli jsme do Českých Budějovic, kde žila rodina mého otce, a po obdržení víz do Norska jsme unikli v zimě 1939 do této země. Během války jsme se skrývali v malé vesnici v nejsevernější části země, kde se můj otec vydával za nemocného tuberkulózou. V roce 1944 jsme uprchnuli opět z Norska do Švédska, tam jsme pobývali až do konce války 1945. Téhož roku jsme se vrátili do Československa, ale můj otec nebyl znovu dosazen do své funkce v Bukově, a tak místo toho jsme se usadili v Žárech.

Otec byl od svých mladých let horlivým sionistou a patřil do “Blau Weiss” (modrá a bílá - barvy sionistů) organizace ve Vídni a v Praze, kde dokončoval svá studia. Nebyl ortodoxním Židem, ale zachovával svátky a postil se každý rok na Jom Kippur. Pokoušel se učit mou mladší sestru Hannu a mne hebrejská písmena, ale bez většího úspěchu. Nicméně naléhal, abych se stal “bar micva” (synem povinnosti). Bar micva jsem se stal v hlavní synagoze ve švédském Stockholmu v roce 1944. Otec vždy chtěl uskutečnit “Alijah” (návrát) do Palestiny, ale český komunistický režim mu nedovolil opustit zemi v roce 1949, protože otec v léčebně ošetřoval několik komunistických státních úředníků. Nicméně se mu podařilo následovat mne o rok později – 1950 – a od té doby celá naše rodina žila opět v Izraeli. Pokud si vzpomínám, neměli jsme kontakt s židovskou komunitou v Krnově nebo ve Slezsku, ale mnoho z našich rodinných přátel byli Židé, kteří přežili holokaust.

Většina členů naší rodiny Adlerových byla zavražděna nacisty v koncentračních táborech. Starší bratr mého otce – Maximillian Adler – byl před válkou profesorem starověké řecké kultury na pražské univerzitě a byl také známým vzdělavatelem v Terezíně, než byl v roce 1943 odvezen do Osvětimi i se svou osmdesátiletou matkou (pozn.: Maximillian Adler patřil k řadě lektorů, kteří přednášeli v koncentračním táboře Terezín v “Univerzitě nad propastí” jak zní i titul knihy, popisující tuto aktivitu židovských vězňů v Terezíně – “University over the Abyss” – E.Makarova, S. Makarov, V. Kuperman, Vera Publishers Ltd. Jerusalem, Israel, 2000). Jedinými z široké rodiny Adlerových z jižních Čech, kdo přečkal válečná léta, byly dvě mé sestřenice, které prožily válku v Anglii se skupinou českých dětí, jež byly zachráněny britským filantropem (pozn.: Nicholas Winton, britský občan, který zorganizoval pobyt téměř 700 českých židovských dětí v anglických rodinách a tím je zachránil před holokaustem).

Můj otec, Hugo Adler, se přistěhoval do Izraele s mou matkou Zdenkou a mou sestrou Hannou v roce 1950, rok po mé imigraci do země. Utekl jsem před komunistickým režimem v čase po mém vyloučení z krnovského gymnázia v roce 1949, když jsem odmítl vstoupit do Svazu české mládeže. První rok v Izraeli jsme žili v kibucu severně od Tel-Avivu a pracovali jsme na poli. Otec se připojil ke svému starému příteli, Dr. Huppertovi, který byl ředitelem plicní léčebny v Ramataim. Později se otec stal ředitelem nově zřízené plicní nemocnice v Raanana, v “Bet Lewinstein”. Po roce jsme se všichni přestěhovali z kibucu do Raanana. Má sestra a já jsme pokračovali ve studiu na střední škole v obci Kfar Saba a roku 1951 jsem byl povolán do vojenské služby, po dokončení střední školy. Sestra Hanna pokračovala ve svém studiu a později odjela do Dánska a Norska, kde

studovala veterinární medicínu. Na počátku roku 1960 byla postavena nová nemocnice ve Kfar Saba a můj otec se stal ředitelem oddělení léčby tuberkulózy, až do své penze v roce 1965. Pokračoval v práci až do své náhlé smrti na srdeční infarkt v roce 1967.

Poté, co jsem opustil armádní službu v roce 1953, začal jsem studium medicíny na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě, a později se specializoval na ortopedickou chirurgii. Během studií jsem se oženil, máme 5 dcer a 5 vnuček, všechny žijí v Izraeli. Jsem nyní v penzi, ale stále aktivní jako dobrovolník při pohromách ve světě a jako lektor různých organizací, v souvislosti s mými humanitárními a bezpečnostními aktivitami. Také jsem si obnovil české občanství a mám český pas.

Jakov Adler

2. Vzpomínky Vojty Levina, bývalého studenta krnovského gymnázia a syna krnovského obchodníka s textilem Waltra Levina (převzato z Jägerndorfer Heimatbrief a z dopisů Berta Levina, Anglie)

Narodil jsem se v březnu roku 1921 v Krnově. Také můj otec byl rodilý Krnovan, a má matka, se kterou se otec seznámil za první světové války jako důstojník c. a k. armády, pocházela z Vídně. Dědeček pocházel z Kolína v Čechách, kde byla moje rodina usazena už nejméně od konce 18. století. Dědečkovou mateřštinou byla proto čeština a on velmi usiloval o to, abych vyrůstal plně dvojjazyčně, což se také podařilo.

Nevím, kdy jsem si poprvé uvědomil, že jsme Židé. Můj dědeček se v mládí stal nadšeným sociálním demokratem a jako takový volnomyšlenkář přirozeně za svého života nevstoupil nikdy do synagogy nebo jiného kostela. Moji rodiče byli trochu věřící, chodili o vysokých židovských svátcích do templu a postili se na Jom Kippur. Jinak nic nedodržovali, obzvláště ne příkázání týkající se jídel.

Ale nedělal se žádný rozdíl, a já jsem si musel ve svém mládí vyslechnout příležitostné antisemitské poznámky mých spoluobčanů a spolužáků, a to bolelo. Ale jsem férový a objektivní a musím říci, že se to nestávalo často, a mnohem méně na střední škole než na základní škole.

Měl jsem velmi dobré kamarády mezi všemi skupinami obyvatelstva, mezi Němci i Čechy, křesťany i Židy. Často jsme si všichni hráli na naší zahradě a potom musely české děti mluvit německy, protože znalost češtiny mezi mými německými přáteli byla malá.

To mne přivádí k důležitému bodu mého vyprávění. Mladší čtenáři časopisu "Heimatbrief" by mohli snadno dojít k názoru, že Krnov v době mého mládí byl částí fašistického policejního státu, kde byli němečtí občané šikanováni, vězněni a mučeni, kde němečtí rodiče byli střídavým vábením a hrozbami donuceni posílat své děti do českých škol, kde na periferii stály trosky továren, které byly "nesmyslnou hospodářskou politikou státu" dohnány k bankrotu a kde na nárožích ulic žebrali nezaměstnaní o kůrku chleba.

No, pravda vypadala podstatně jinak. Krnov byl ve třicátých letech poměrně zámožné město s mnoha továrnami, které sice ne všechny vyráběly na plné otáčky, ale přece se držely při životě. Byli i nezaměstnaní, ale ti byli na celém světě a Československo na tom nebylo nejhůře. Existovala jen jediná česká škola, ale více německých, mezi nimi naše reálka (později reálné gymnázium), kam také mnozí čeští rodiče posílali své děti. Kromě toho existovala Tkalcovská škola světové pověsti, kde studovalo mnoho žáků z celé země i ze zahraničí. I na této škole byla vyučovacím jazykem němčina. Také bylo postaveno nové německé divadlo, kombinované s kinem, se subvencí Ministerstva školství a kultury. Měli jsme německého okresního hejtmana, německého okresního soudce (ale ten byl z poloviny židovského původu, tak to snad neplatí) a na radnici úřadoval německý starosta s radou, složenou z devadesáti procent z Němců. Všechny uliční tabule, všechny štíty na obchodech byly německé, ve všech obchodech se hovořilo německy, dokonce i české selky na ovocném a zeleninovém trhu hovořily se svými zákaznicemi německy.

Samozřejmě ne vše bylo ideální, mezi jednotlivými Němci a Čechy a mezi německými občany a českými úřady byly třenice. Mnoho Němců se nesmířilo s tím, že už nebyli v čele vedení, mnozí

Češi neměli v sobě velkorysost a mysleli, že musí s Němci jednat přesně tak, jak s nimi samými bylo nakládáno ve starém Rakousku, a možná, že ještě hůře. Ale mezi dvěma národnostmi existovala i přátelství a přes jazykovou bariéru byla uzavírána i mnohá manželství. Navíc stát byl ještě mladý, Švýcarsku trvalo staletí, než se mezi jeho národnostmi vytvořila dnešní harmonie.

Ale dost těchto odboček z tématu, vraťme se zpět k mé maličkosti. Právě jsem absolvoval základní (lidovou) školu a byl jsem hrdý gymnazista. Dětské hry v zahradě pominuly, nyní jsem měl kolo a jezdil často s mými přáteli na výlety, v létě jsme chodili na městské koupaliště, v zimě na kluziště, o nedělích jsme s mými rodiči jezdili na výlety do Karlovy Studánky nebo do Jeseníka.

Byla by to doba idylického mládí, pokud by nedorazily novinky ze sousední země. Když se Hitler dostal k moci, měl jsem 12 let, ale dost dobře jsem nevěděl, o co se jedná. K mému zděšení sdílelo jen málo mých spoluobčanů můj názor na tento režim, stále více se nosil odznak s Henleinem a myslelo se, že je to něco obdivuhodného, jako například téměř všichni zaměstnanci mého otce, kdyby byli dost taktní, aby nenosili odznak v kanceláři. Při diskusi s těmito lidmi byly dva názory. Jedni věřili, že všechno, co se o nacistech vypráví, jsou jen hanebné báchorky, a že jsou tak čisti, jako nově napadaný sníh. Druzí říkali, že je sice vše pravda – koncentrační tábory (jimi úsměvně označované jako “koncertní tábory”), zadržování, mučení, popravy bez jakéhokoliv soudního rozsudku, pronásledování Židů, Romů, socialistů a jiných, ale že se musí právě s těmito nepřáteli říše přísně nakládat, jinak by toto skvělé vládní zřízení bylo zničeno.

Mnohem později prezident Havel použil řečnický obrat “národ, který svou duši zaprodal ďáblu” a měl v tom plnou pravdu. Neboť když Němci v říši volili Hitlera, ještě nevěděli, do čeho se pustili; naši Němci naproti tomu měli přístup ke všem novinám, všem rozhlasovým stanicím světa, stejně jako i k vlastnímu sociálnědemokratickému tisku, ale přesto všechno pevně věřili svému vůdci a svému představiteli Konradu Henleinovi.

Situace se stále vyostřovala, ale přesto ještě bylo možné, abych v květnu 1938 maturoval, dokonce se ještě konal náš maturitní ples. Potom ale přišel v říjnu Mnichovský diktát a my jsme viděli, že pro nás už není v Krnově budoucnost. Měli jsme štěstí, že jsme našli jednoho speditéra, který náš nábytek odvezl do Brna a opustili jsme město jeden den před vstupem Němců.

Můj otec si v Brně pronajal byt a malou kancelář a pokoušel se dále vést svůj obchod. Nejprve to vypadalo docela dobře, jeho čeští zákazníci a také někteří brněnští Němci ho podporovali objednávkami, a to se všechno muselo platit v hotovosti, nikdo neposkytl úvěr, bylo to dokonce trochu lepší než před Mnichovem. Ale Hitler vydíral novou českou vládu, aby zavedla norimberské zákony, a kdyby se také na počátku ještě bránila, nebyla žádná bitva, ve které by mohla zvítězit.

Tu nenadále přišel dopis, který všechno změnil. Jeden kamarád mého otce z první světové války už před mnoha lety vycestoval do Jižní Ameriky, a nyní nám napsal, že by pro nás mohl získat všechna přistěhovalecká povolení. Moji rodiče byli toho názoru, že jsou příliš staří na to, aby si v nové zemi vybudovali novou existenci, přijali však nabídku pro mne. Nyní jsme toho museli mnoho oběhnout, na chilské velvyslanectví do Prahy pro vízum do pasu, na ministerstvo financí pro devizy (a dostali jsme velmi málo) a konečně různá očkování. Můj odjezd byl stanoven na 4. dubna 1939. Tak jsem ještě právě zažil vstup německých vojsk do Brna, ale mé plány se nezměnily, odjel jsem v předpokládaném termínu.

Nemohu si mnoho vzpomenout na detaily cesty, někde v Německu jsem musel přestupovat (myslím, že to byl Frankfurt), málem jsem zmeškal spoj, ale konečně vlak přijel do Holandska. Všichni držitelé československých pasů museli opustit vlak, a vytvořila se dlouhá fronta před jednou malou kanceláří, kde nás holandské úředníky vyslyšeli. Ukázal jsem mé chilské vízum a obdržel žádané razítko “Doorgelaten naar England”. Bohužel mezitím ujel vlak a týž den už žádný nejel. Jeden přátelský železničář mi doporučil levný pension naproti nádraží, a jeden pán z Prahy, se kterým jsem se spřátelil na cestě, byl ochotný sdílet se mnou pokoj. Přesto přenocování udělalo velkou díru do mých skrovných financí.

Následujícího dne se jelo dále a téhož večera jsem přijel do Londýna. Měl jsem dvě adresy, na které

jsem se mohl obrátit. Jedna byla od dřívějšího židovského kamaráda ze školy, který už několik měsíců v Londýně žil, druhá od dřívějšího pražského advokáta, školního přítele od mého otce, který zde byl usazen již řadu let. Navštívil jsem nejdříve spolužáka, který mi byl velmi nápomocný. Našel mi levný podnájem docela blízko centra, a koupil mi jídlo u “Lyons”, tehdy známého řetězce dobrých a levných restaurací.

Příští den jsem zašel do “Royal Mail Line”, abych se informoval na loď do Chile. Bylo jen málo lodí, a ty byly navíc na měsíce dopředu vyprodány. Existovala možnost jedné kóje na konci srpna, a já jsem si ji za malý poplatek rezervoval. Potom jsem navštívil toho advokáta, ale ten mi nebyl příliš ochoten pomoci. To nejlepší, co jsem se od něho dozvěděl, byly adresy různých pomáhajících organizací, obzvláště “Czech Refugee Trust Fund”, podporovaný britskou vládou. Tam jsem potom zašel, abych se zaregistroval. Zase fronta lidí až na ulici. Po několika hodinách čekání přišla řada na mne a byl jsem uveden k jedné velmi milé anglické dámě, která zapisovala data o mně. Jak jsem viděl, bylo možné najít práci jen v zemědělství a lesnictví. Ale dáme imponovala má znalost angličtiny a řekla, že se vynasnaží najít pro mne místo v “Trust Fund”. Dodržela své slovo a našla sice podřadnější kancelářskou práci, ale aspoň jsem si už nemusel dělat starosti o živobytí.

Na konci srpna to vypadalo na válku a já jsem přesunul svůj odjezd na říjen. Pak přišlo 3. září 1939 vyhlášení války a o pár dní později jsem šel na odvodní úřad, abych se dobrovolně přihlásil do vojenské služby. Bylo mi vysvětleno, že cizinci mohou momentálně sloužit jen v “Pioneer Corps” (neozbrojené stavební jednotky), ale že se počítá s vytvořením polských a českých jednotek. Tak jsem zanechal své jméno pro českou jednotku a o pár dní později jsem obdržel dopis od českého velvyslanectví, kde mi byl vyjádřen dík. Trvalo ještě několik týdnů, než jsem byl pozván k lékařské prohlídce. Byl jsem prohlášen za schopného služby, ale potom to trvalo ještě mnoho měsíců, než jsem byl konečně v srpnu 1940 povolán. To už Hitler dobyl Dánsko, Norsko, Holandsko, Belgie, Lucembursko a Francii, britská armáda byla evakuována z Dunkerque a nad Londýnem začaly letecké souboje, kterým se později začalo říkat “bitva o Británii”. Bylo docela příjemné opustit Londýn a jet do výcvikového tábora na severu Anglie, který Luftwaffe ještě nemělo na seznamu.

Po základním výcviku mne poslali k pěchotě a já jsem strávil takřka jeden rok cvičením, pochodováním a strážní službou, čímž jsem nebyl moc nadšen. Tak jsem byl rád, že jednoho dne se v denním rozkazu objevila poznámka, aby se držitelé řidičských průkazů přihlásili u důstojníka pro dopravu. Já jsem sice neměl žádný řidičský průkaz, prošel jsem ale v Brně několika hodinami jízdy a myslel jsem, že bych mohl zablufovat. Řekl jsem nadporučíkovi, že jsem ztratil řidičský průkaz na útěku, a on mne vzal na zkušební jízdu. Poté mi řekl, že by mě měl zavřít, protože bylo jasné, že jsem nikdy řidičský průkaz nezískal, ale po přemlouvání mne poslal do autoškoly. Štěstí stálo při mně, v kurzu jsem byl třetí ze 40 žáků, obdržel jsem řidičský průkaz a později se sám stal instruktorem. To byly potom téměř tři roky nádherného života, žádná ranní rozcvička, žádná stráž, všechny víkendy volné a někdy mi moji žáci nosili snídani až do postele.

Kvůli své dvojjazyčnosti jsem často dostával přiděleny německé žáky, neboť v československé brigádě sloužilo přibližně 300 Němců. Tito byli ponejvíce sociální demokraté, kteří museli po mnichovském diktátu uprchnout. Anglická vláda, která měla kvůli Mnichovu špatné svědomí, je usídlila do Anglie, Kanady a Austrálie. Dověděl jsem se od nich, že domnělý žrout Němců Dr. Beneš mnoho měsíců jednal s jejich vedoucím Wenzlem Jakschem kvůli dosažení dohody o poválečném Československu. Stejně jako Henlein chtěl také Jaksch pokaždé trochu více a jednání byla přerušena. Potom požadoval Jaksch po svých věrných, aby si ve svých cizineckých pasech změnili státní příslušnost na “bez státní příslušnosti” a pokud by nezbytně chtěli bojovat, měli by tak učinit v anglických jednotkách. To vyvolalo mezi sociálními demokraty odpor, většina se s Jakschem rozešla a vstoupila do československých pozemních a leteckých bojových jednotek. Byli výbornými vojáky, mnozí byli poddůstojníky, někteří poručíci, a bohužel mnoho z nich položilo své životy za vlast. Jejich hroby lze nalézt na britském vojenském hřbitově ve Francii a Belgie, mnohé také na centrálním československém hřbitově v La Targuerre u Arrasu. S mnohými z nich jsem byl ještě dlouho po válce v kontaktu, ale bohužel je jich stále méně. Ale čtenáři listu “Heimatbrief”, který oslavuje nositele rytířského kříže, je budou pravděpodobně považovat

za zrádce.

Na začátku roku 1944 byla autoškola rozpuštěna a já jsem se zúčastnil ještě rychlého radiového kurzu, potom jsem byl povýšen na desátníka a jako velitel průzkumného vozidla přidělen ke druhému obrněnému pluku.

Pak se šlo do Skotska na další zaškolení a zase zpět do jižní Anglie, kde jsme vyčkávali na naše nalodění. Československá brigáda byla částí rezerv kanadské armády, a tak jsme přišli do Francie teprve nějaký čas po “dni D”. Naše první ztráty jsme utrpěli u Falaise. Pak to šlo pomalu vpřed přes Francii a Belgii, ardenská ofenzíva byla protiúderem, který však byl brzy překonán. Na jaře 1945 jsme už věděli, že to nebude dlouho trvat a brzy projdeme Německem, jako horký nůž máslem.

Na konci války jsme stáli na takzvané demarkační linii a naši přeslavní sovětsí spojenci chodili denně do našich linií a žebrali o potraviny, cigarety a benzín. Ale trvalo dlouho, než Rudá armáda vpustila příslušníky britských ozbrojených sil do své zóny, a tak byl konec července nebo srpen, než jsem zase přijel do Krnova.

To jsem již věděl o osudu mých rodičů (pozn.: zahynuli pravděpodobně v koncentračním táboře) a nebyl jsem skutečně příliš přátelsky naladěn vůči Němcům. Přesto jsem se zhrozil nad tím, s čím jsem se v Krnově shledal. Samozřejmě jsem chtěl a doufal, že viníci obdrží spravedlivý trest, a tím míním nejen členy strany, příslušníky SS, SD a jiné zločince, nýbrž také malé přísluhovače a prospěcháře, pro které byla třetí říše v počáteční době zlatým dolem, kde se mohli obohatit na židovském a českém majetku. Neboť ďábel své přívržence nejprve odměňuje, teprve později od nich vybírá daň. Ale skutečnost, že lidé byli považováni za viníky jen kvůli své národnosti, jsem považoval za něco, proti čemu jsme bojovali!

Přijel jsem do Krnova z Ostravy vojenským autem, které jsem odstavil před hotelem Tiroler – nyní Slezský Dům. Nejprve jsem si obstaral ubytování a potom skoro bezcílně procházel ulicemi, bez toho, abych věděl, co budu vlastně dělat. Zastavila mne jedna dáma, políbila mne na obě tváře a vřele mne uvítala. Byla to německá manželka českého inženýra ze železnice, matka jednoho z mých nejlepších přátel z mládí, který se jmenoval Toni Sklenský. Rodina uprchla v roce 1938 do Ostravy, kde otec zůstal dále u dráhy, a potom si odseděl dva roky v německém žaláři kvůli podezření ze sabotáže. Nyní se vrátil jako vedoucí inženýr železničních dílen do Krnova. Toni, který maturoval v Ostravě, chtěl studovat zemědělství a mimoto pracoval na městském statku. Vzal mne k jedné další spolužačce, která (což jsem dříve nevěděl) měla po jednom z rodičů židovský původ. Její rodina také mnoho vytrpěla, avšak alespoň byli nyní svobodní. Jiné přátele jsme nenašli. Další den jsem šel s otcem od Toniho k jednomu advokátovi, který mi slíbil, že se postará o to, abych zpátky obdržel náš dům. Byl velmi přátelský, nechtěl ani jednou žádný poplatek. V době mého pobytu jsem potkal ještě několik německých sociálních demokratů, kteří mne poznali a pozdravili. Jeden z nich, bývalý městský radní Schober, měl nějakou oficiální funkci, nosil odznak a rudou pásku na paži. Domlouval mi, abych co nejrychleji odešel z armády a vrátil se zpátky do Krnova. Mohl mi pak zajistit místo na Národním výboru, kde bych pak mohl svou prestiž “válečného hrdiny” použít ve prospěch německého obyvatelstva. Řekl jsem mu, že jsem se ještě nerozhodl, zda vůbec chci zůstat v této zemi, dal jsem mu ale adresu jiného Krnovana u mého pluku. S tím se to však také neuskutečnilo, vrátil se zpět ke své rodině do Kanady, kde ještě dnes žije.

Po uplynutí mé dovolené jsem opustil Krnov, téhož roku jsem se však ještě jednou vrátil zpět. Rodina Sklenských mne pozvala na Vánoce, tentokrát jsem bydlel u nich a oni se velmi vynasnažili, abych se tam cítil dobře. Bohužel došlo k jedné epizodě, která ve mně zanechala velmi špatný pocit. Na Štědrý den byla velká večeře, ke které byli pozváni také sestra paní Sklenské a její “antifašistický” manžel. Po večerním jídle napadlo paní Sklenskou, abychom šli na Půlnoční mši. Švagr ale řekl, že on a jeho žena jsou unavení a omluvili se. Snad něco tušili. Tak šli jen rodiče, Toni a já.

Dříve, než začala bohoslužba, předstoupil jeden muž před oltář a přikázal všem Němcům, aby

opustili kostel, že je to čistě česká záležitost. Řekl jsem panu Sklenskému, že bych měl velkou chuť kostel opustit také, a on mi odpověděl, že kdyby to udělal, mohlo by ho to stát místo.

Od té chvíle jsem byl přesvědčen, že "lidová demokracie" není pro mne ten správný systém. Nakonec jsem se vrátil zpět do Anglie a tato krásná, svobodná a demokratická země se stala mou novou vlastí.

Bert Levin

3. Vzpomínky Elly Bar-On, manželky generála izraelské armády Avnera Bar-Ona – dříve Waltra Brauna, syna krnovského poštovního ředitele Hugo Brauna (převzato z dopisu Elly Bar-On, Izrael)

Můj manžel, Avner Bar-On (Walter Braun) se narodil 17.4.1909 v Sarajevu, kde byl jeho otec Hugo Braun zaměstnán. Když mu byly dva roky, přestěhovala se celá rodina v roce 1911 do Krnova.

Otec Hugo Braun se narodil v Uherském Ostrohu roku 1875. Matka Sidonie Braunová, rozená Kleinová, se narodila v tomtéž městečku v roce 1880. Jejich svatba se konala v roce 1904, a poté přešli do Sarajeva, kde Hugo Braun dostal místo úředníka na poště. Potom se v roce 1911 přestěhovali do Krnova. V roce 1914 za první světové války byl Hugo Braun povolán do rakousko-uherské armády, kde sloužil až do konce války roku 1918. Po skončení války pokračoval na krnovské poště až do doby, kdy byl jmenován poštovním ředitelem. Celkem pracoval na poště asi tak 30 let, pak šel do penze. Hugo a Sidonie Braunovi odešli po roce 1938 do Brna, kde žili až do své deportace do Terezína a pak dále do Polska, kde oba zahynuli.

Walter maturoval v Krnově a poté též odešel do Brna, kde měl pokračovat na vysoké škole. Přihlásil se do české armády a v roce 1929 ukončil s vyznamenáním důstojnický kurs. Až do roku 1932 byl instruktorem na důstojnické škole.

Potom se rozhodl – z ryze sionistických důvodů – odjet do Palestiny, kde přistál 23.1.1933. Byl činný v sionistických kroužcích již od svých 12 let, nejprve v "Blau Weiss" v Krnově, později v "Hasmonea" v Brně.

Když přijel do země (bez finančních prostředků), nebylo to lehké. Měl dobré přátele v Herzlii, tak se usadil tam. Nebylo dost volných pracovních míst, tak Walter pracoval všude možně, na stavbě, stavěl studny, sázel ovocné sady, citrusové háje (pardesy). Neuměl hebrejsky, jen německy, česky a anglicky. Byl mladý, zdravý a ochotný těžce fyzicky pracovat, ve skupině svých blízkých přátel.

Asi po dvou měsících, co Walter přišel do země, přihlásil se do Hagany. Jeho vojenská zkušenost z Čech byla pro něj výhodou. Tak se ve dne pracovalo na poli a večery se věnovaly vojenskému výcviku. V této době potkal svou budoucí manželku, Ellu Bobkovou, která přijela do Palestiny jako turistka 6.4.1933, aby se zúčastnila jako česká sportovkyně her "Makkabiah" – a tam též získala zlatou medaili. Nevrátila se již do Čech, nýbrž zůstala zde. Ella Bobková též pracovala ve skupině mladých Chaluců. Skromná svatba se konala v kruhu přátel 6.6.1934. Během času si postavili v Herzlii malý domeček a po dvou letech se narodil první syn Dany a potom mladší Uri.

Po vzniku státu Izrael se Walter přidal k armádě a během času si vysloužil šarži generála ve zpravodajském oddělení. Walter zůstal na vojně dlouhou dobu, kdy jiní v jeho věku byli již dávno v penzi. Byl velmi pilný a měl úspěch. Byl tam rád. Ve výslužbě věnoval hodně svého volného času naší krásné zahrádce, hodně četl a dával vše do pořádku. Pěstoval také přátelské kontakty. Máme celkem 6 vnoučat a nyní též 6 pravnoučátek.

Walter se dožil pěkného stáří, zemřel ve věku téměř 90 let, dne 24.11.1998. Je pohřben v Herzlii.

Známe ještě další rodiny z Krnova: rodina Hanse Pollaka (Porat) a rodina Fritze Jokla. Od Poratů zde jsou 3 synové s rodinami (2 zde a jeden v USA) a od Joklů dcera Miryam v USA a syn Tomáš – Gidí zde v Izraeli.

Ella Bar-On

4. Vzpomínky Miryam Jokl Salter, dcery krnovského obchodníka s textilem Fritze Jokla

(převzato z dopisů Miryam Jokl Salter, Phoenix - USA)

Moritz a Fanny Joklovi jsou rodiče od Fridy, Paula, Annie, Fritze, Wilhelma a Ericha Joklových. Josef a Sigmund Joklovi byli bratři od Moritze.

Můj dědeček Moritz Jokl zemřel ve věku 69 let na začátku roku 1938. Má babička, Annie, Willie a Erich opustili Krnov v srpnu 1938 a přešli do českého vnitrozemí. Můj strýc Paul uprchnul do Paříže a žil tam do roku 1943, kdy ho Němci deportovali do koncentračního tábora. Má teta Frida, vdaná za Wilhelma Rosenfelda, odešla do Šoproně a později do Budapešti. Jejich syn Ernest přišel s námi do Palestiny v roce 1942. Jeho sestra Lizi odešla studovat do Londýna a zůstala tam po dobu válečných let. Určitou dobu byla v kontaktu s mým strýcem Paulem v Paříži, pokoušela se ho dostat do Londýna. Frida a Wilhelm přežili válku a koncentrační tábor a přišli do Palestiny v roce 1945. Wilhelm zemřel v Tel Avivu roku 1948, Frida zemřela roku 1962. Jejich syn Ernest byl zabit za izraelské války za nezávislost v létě 1948. Jeho dcera Lea měla 10 měsíců, když zahynul. Dnes žije v Haifě a je profesorkou sociologie na Haifské univerzitě. Lizi žije v Tel Avivu a má 2 děti. Lizi přišla do Izraele v roce 1948 poté, co byl Ernest zabit.

Můj otec Fritz se oženil s Jenny Meister z Vídně, mou matkou. Měli 2 děti – mne (Miryam Jokl Salter) a Gideonu Jokla. V roce 1938 jsme odešli z Krnova do Liptovského Mikuláše a zůstali tam do března 1939, kdy jsme odešli do Konstantinopole na palubě lodi "Har Zion", a přijeli jsme do Palestiny 23. března 1939. Přišli jsme legálně s britským povolením. Čas strávený v Mikuláši byl čekáním na to, až obdržíme vstupní povolení.

Tajemník mého otce a dvě pomocnice, které jsme měli, naložili celý náš majetek na loď a dopravili ho do Jaffy. Vše bylo bezpečně dopraveno. Dodnes mám mísy, stříbrné přibory a prostírání z vybavení mé matky. Moji rodiče prožili velmi těžké časy po usídlení se v Palestině. První rok jsme strávili v Herzeli, což byla farmářská komunita. Můj otec se pokoušel chovat husy a kuřata, ale ne příliš úspěšně. Tak prodával část z látek, které přišly v lodní zásilce, perské koberce, vysavače, plynové sporáky atd.

Válka začala v září 1939 a v září 1940 jsme se přesunuli do Ramat Gan, kde si mí rodiče otevřeli obchod s potravinami a lahůdkářství, do doby, než by můj otec našel práci v textilním průmyslu. Nakonec zavřeli obchod až v roce 1969 poté, co otec překročil 70 let a současně začal přijímat odškodnění od Německa. Žil do zralého věku 89 let, plného a dobrého života. Nikdy nemocný, čilý až do konce.

Prožili jsme velmi těžké časy od roku 1939 do 1950, byli jsme chudí, zápasili o živobytí. V roce 1945 přišli z Evropy teta Frida a strýc Wilhelm a bydleli s námi více než jeden rok. Dům, kde jsme žili, měl plochu necelých 250 metrů čtverečních.

V roce 1947 začala válka za nezávislost a život se stal dále obtížnějším. Byl nedostatek jídla, padaly bomby, lidé byli zabíjeni, denně přijížděli ti, kteří přežili Holokaust.

V roce 1952 mi začala vojenská služba, můj bratr nastoupil do armády o dva roky později. Rozhodla jsem se zůstat u letectva další 3 roky. Plat byl dobrý, práce zajímavá, a vydělané prostředky jsem mohla použít k zaplacení univerzitního studia. Od roku 1957 jsem pracovala v administrativě úřadu premiéra.

V srpnu 1959 jsem přijela na návštěvu do USA, kde jsem se později provdala. Máme jednu dceru a jednu vnučku – obě žijí ve Phoenixu.

Můj bratr Gideon se vyučil jako mechanik v leteckém průmyslu, pracoval velmi dobře a po vojenské službě byl zaměstnán u El Al a nyní je letecký inženýr. Žije v Ramat Hasharon, je ženatý a má 3 syny.

Navštívila jsem Krnov v roce 1986, prošla jsem město, viděla synagogu a místa, kde provozovali můj otec a dědeček své obchody. Dům, kde jsem se narodila, leží mezi nemocnicí a vlakovým nádražím. Mé vzpomínky na Krnov z dětství jsou matné, protože mi byly 3 a půl roku, když jsme

odešli z Krnova. Byla jsem od té doby v České republice na návštěvě. Praha je mé oblíbené město.

Miryam Jokl Salter

5. Vzpomínky Herberta Hugo Langshura, syna profesora krnovského gymnázia Dr. Siegmunda Langschura (převzato z dopisů H.H. Langshura, Kanada)

Má matka byla rodilá Krnovanka: Erna Kohn, narozena 3. února 1890. Byla dcerou Carla Kohna, který se narodil roku 1844 v Nise (Neisse), zemřel 31.8.1899 a byl pohřben na židovském hřbitově v Krnově. Jeho hrob zarostlý křovím jsem ještě v roce 1974 vypátral (pozn.: náhrobek se zachoval dodnes). Má babička z matčiny strany se jmenovala Sophie Kohn, rozená Adler, zemřela v roce 1916 a byla také v Krnově pochována. Má prababička Rosalia Adler, rozená Löwi, se také narodila v Krnově, a sice 17.12.1827 v domě číslo 219, zemřela v Krnově v květnu 1910. Rosalia byla provdána za Jakoba Adlera, narozeného roku 1819 v haličské obci Bursztyn, zemřel 5.10.1902 v Krnově. Rodina mé prababičky Löwi se patrně do Krnova přistěhovala z Osoblahy.

Můj otec, Dr. Siegmund Langschur, se narodil roku 1884 v obci Ronsperg v Českém lese a přišel tedy ještě jako mladý profesor reálky do Krnova, myslím, že to bylo před rokem 1914. Chtěl narukovat k vojsku, ale byl zase po krátké vojenské službě zpět poslán k učitelskému úřadu. Vyučoval německou literaturu, francouzštinu a angličtinu, privátně vyučoval i latinu (latina se na reálce nevyučovala, ale byla povinná pro přijetí na různé fakulty). Odhlédneme-li od latiny, vyučoval můj otec privátně tehdejší moderní cizí jazyky.

Jako studentských letech si otec vydělával na živobytí stenografií, a ta zůstala jeho celoživotním koníčkem. Vyučoval těsnopis i na reálce jako volitelný předmět v odpoledních hodinách.

Můj otec byl dlouholetým členem spolku "Schlaraffia". Protože prakticky ke každému týdennímu setkání členů spolku přispíval mnohomyšlnými verši, bylo mu dána přezdívka "Minnefroh der Periverse". Příležitostně skládal příspěvky také pro jiné členy, méně obdařené básnickými schopnostmi.

Jako jednomu ze dvou židovských profesorů na reálce - druhým byl Karl Weinfeld, který vyučoval matematiku (ostatně nepříliš dobrý učitel), připadlo na mého otce, aby se stal inspektorem vyučování židovského náboženství. Tak se příležitostně objevoval na vyučovacích hodinách náboženství rabína Dr. Rudolfera.

Bydleli jsme v Krnově na Horním náměstí 30 (Oberring), přímo naproti městské kavárně. Z našich oken bych mohl chlapům vidět do karet. V prvním nebo druhém podlaží v radnici naproti byl také byt a ordinace pana doktora Rotha. Jeho specialitami bylo horské slunce a štípání do tváří. Ale byl jistě dobrý, široce uznávaný lékař v našem městě.

V mých mladých letech (přišel jsem na svět 15. prosince 1921), byl v přízemí našeho domu výčep. Myslím, že patřil rodině Baumlových, která měla dům na ulici Hohen Seite, také s výčepem v přízemí.

Můj dědeček Kohn provozoval obchod s uhlím. To asi nevynášelo žádné velké zisky. Obchod byl asi převzat od Jakoba Adlera.

Rodiče mne v květnu 1938 poslali do Londýna. Měli jsme tam příbuzné – nejstarší sestra mé matky se vystěhovala s manželem kolem roku 1900 do Anglie. Můj otec, který byl velmi váženým učitelem a těšil se v místě dobré pověsti, si nedokázal představit, že by se jemu a jeho paní mohlo něco stát. Nechtěl také "těmto gaunerům" přenechat svou penzi. Jeho hrdost se zpěchovala také přijmout pomoc od rodiny mé matky. A když se mí rodiče přece jen chtěli rozhodnout k útěku, bylo již pozdě. Po Mnichově opustili Krnov a našli přístřeší u Theodora a Pauly Briessových v Olomouci (Paula Briess byla dcerou od Phillipine Bäuml). Z Olomouce museli v červnu 1942 do Terezína a odtud byli několik dní po příjezdu odvezeni do lágru Baranowice.

Na začátku roku 1939 jsem se začal učit v jedné továrně na nákladní auta na předměstí Londýna. Toto praktické vzdělání šlo ruku v ruce s technickými kurzy. Měli jsme během leteckých náletů

šťestí, neboť továrna, která byla přeměněna na válečnou výrobu, utrpěla jen malé škody. V roce 1943 mé vzdělávání skončilo a obdržel jsem technický diplom. Přihlásil jsem se k anglické armádě a byl jsem povolán na důstojnický tréninkový kurz v jedné technické jednotce. Po skončení kurzu v roce 1944 jsem chtěl do Itálie k 8. armádě, ale armáda mne poslala do západní Afriky, kde byly tvořeny divize pro polní tažení v Barmě. Z toho ale sešlo a konečně jsem si mohl zajistit přesun do Itálie. To už bylo polní tažení téměř u konce. Odtud jsem byl odvelen do Rakouska, kde jsem skončil u velkého armádního opravárenského závodu v Grazu. Tam jsem se setkal s dřívějším kolegou mého otce, profesorem Böheimem, rodákem z Grazu. Byl vždy slušným člověkem. Ale to tamtěm nestačilo...

Z Grazu jsem podnikl v roce 1946 krátkou návštěvu Krnova. Po nějakém čase jsem byl převelen k tankové jednotce ve Šlesvicku-Holštýnsku. Měli jsme být lodí přepraveni do Izraele. To mi nevyhovovalo, neboť anglická vláda byla tehdy velmi anti-sionistická, tak jsem dosáhl přechodu k jiné jednotce, odkud jsem po další krátké návštěvě Krnova na začátku roku 1948 byl demobilizován.

Nejprve jsem pracoval u firmy D.Napier&Son, výrobce motorů. V roce 1951 jsem vycestoval do Kanady. V Montrealu jsem našel uplatnění ve stejném oboru, u Pratt&Whitney, velké americké firmy, která chtěla zavést kanadsko filiálku. V průběhu času jsem se tam stal vedoucím konstrukční kanceláře. Naše letecké motory měly velký úspěch a létají ve všech zemích. Nyní bydlím na jižním předměstí Montrealu.

Herbert Hugo Langshur

6. Vzpomínky Carlose Goldbergera, syna krnovského obchodníka s textilem Rudolfa Goldbergera (převzato z dopisu Carlose Goldbergera, Chile)

Mí rodiče Rudolf a Hilde Goldbergerovi měli jednoho syna Karla a 2 dcery – Franzisku a Ritu. Bydleli jsme na ulici Schubertring 15. Náš otec měl na Dolním náměstí (Niederring) velkoobchod s textilem. Firma působila pod jménem mého dědečka Siegmunda Goldbergera, který zemřel už roku 1912. S Oskarem Goldbergerem a Arthurem Goldbergerem nejsem příbuzný.

V roce 1938 jsme vycestovali do Bolívie, kde jsme měli pracovat jako osadníci. Šťastná náhoda nás přivedla do Chile, kde už více než 60 let žijeme. Na začátku jsme navštěvovali školu. Vlastně jsem se chtěl stát zvěrolékařem nebo zemědělcem. Obojí však nebylo v plánech vyšší moci, tak jsem se i já stal obchodníkem a pracuji už více než 50 let v jedné importní firmě.

Carlos Goldberger

7. Vzpomínky Dana Sharona – dříve Leo Schwarze, syna krnovského obchodníka Alexandra Schwarze (převzato z dopisů Dana Sharona, Izrael)

Jsem syn Alexandra a Klary Schwarzových. Moji rodiče měli obchod s lahůdkami na Radničním náměstí 24 (Rathausplatz) a ve stejném domě jsme i bydleli v prvním patře. Ve stejném domě, který patřil paní Pollakové, byla také malá hospůdka rodiny Reikových a ve dvoře malá továrnička na alkoholické nápoje – také ve vlastnictví rodiny Reikových. Ve druhém patře našeho domu byly 2 lékařské ordinace – zubní lékař Dr. Meissner a praktický lékař Dr. Steinberger. V prvním patře – naproti našeho bytu – byla malá shromažďovací místnost židovské náboženské obce. Všichni obyvatelé domu byli Židé. Ovšem dům na Radničním náměstí 24 se ve své původní podobě už nezachoval.

V domě naproti nás bydlela rodina Ziemlich (teta a strýc), stejně jako rodina Schmerler, která podle mých informací také nepřežila holokaust. Bedřich a Lena Ziemlichovi měli dcery Ruth a Eriku. Erika nyní žije jako vdova v Mexiku, strýc s tetou a Ruth zahynuli v Osvětími.

Syn rabína Rudolfera žil v Izraeli blízko nás v jednom kibucu a byl aktivní ve vedení jednoho místního malého orchestru, ve kterém jsem také hrál na housle. Max Rudolfer je již několik let po smrti.

Navštívil jsem Krnov již několikrát, byl jsem také pozván před třemi lety českým gymnáziem ke 120. výročí založení této školy.

Před 3 lety roky jsem velmi podrobně sepsal historii svého života. Vyprávění zahrnuje mé zážitky z mládí v Krnově do roku 1938, náš dočasný pobyt v Olomouci a příchod do tehdejší Palestiny a můj život zde v Izraeli do doby před třemi lety. Kopie mého vyprávění se nacházejí zde v památníku Jad Vašhem a v Montrealu v Kanadě – rovněž na vzpomínkovém místě na holokaust.

Dan Sharon

8. Vzpomínky Yehudy Reichsfelda, vnuka krnovského občana Julia Reichsfelda (převzato z dopisů Yehudy Reichsfelda, Izrael)

Můj zájem o Krnov a Opavu je velký, navštívil jsem je v červenci 1999. Pátrám i po informacích o rodině mé babičky – rodině Recih, která pocházela z Opavy. Žili na Ratibořské ulici 37 v Opavě.

K mé rodině v Krnově. Dědeček a babička mého otce, Fanny a Jacob Reichsfeldovi, žili v obci Vrbovce na Slovensku. Měli 5 dětí. Přišli do Krnova z Vrbovců se svou dcerou Annou poté, co si vzala za muže Emanuela Donatha. Bydleli v domě na ulici Hauptstrasse 37 (Revoluční ulice). Dům tam doposud stojí. Reichsfeldovi měli malou restauraci. Žili v Krnově do své smrti v roce 1928 a 1929. Byli pohřbeni na místním židovském hřbitově v Krnově, ale nemohl jsem nalézt jejich náhrobky.

Jejich děti jsou:

-Frida Reichsfeld – nikdy se nevdala, zmizela v roce 1938 z Krnova.

-Leo Rechsfeld – se oženil, neměl děti, zemřel v roce 1967 v německém Hamburku.

-Norbert Reichsfeld – zahynul v první světové válce. Našel jsem pomník při mé návštěvě v červenci ve Vrbovcích.

-Julius Reichsfeld, můj dědeček. V roce 1938 se přesunul do Kroměříže, kde se učil dělat sýry. Přišel do Izraele v roce 1940 a zemřel v roce 1963. Měl dvě děti – Pauly – můj otec – jeho jméno v Izraeli je Mordechai. Má tři syny, já jsem nejmladší. Mordechai zemřel v roce 1992. Jeho sestra Helly, v Izraeli se jménem Shulla, má tři děti. Žijeme ve stejném městě.

Anna Reichsfeld (Donath) měla tři děti, které přišly do Izraele po roce 1938. Anna samotná a někteří další členové rodiny byli po roce 1938 uvězněni nacisty a nikdo neví, co se s nimi stalo. Katy Donath přišla do Izraele v roce 1940, žila v kubucu, měla jednoho syna a zemřela před pěti lety. Občas se vídám s jejím synem, který se jmenuje Menashe. Trudy Donath přišla do Izraele, má syna Uriho a dceru Hannu, a nyní žije v USA. Její syn žije v Izraeli. Rudy Donath byl architektem. Zemřel při dopravní nehodě v roce 1957. Má syna a dceru, oba žijí v Izraeli se svými rodinami.

Yehuda Reichsfeld

Zvláštní dík patří Elle Bar-On, Miryam Jokl Salter, Hugo Langshurovi, Bertu Levinovi, Danu Sharonovi, Jakovu Adlerovi, Manuelu Lichtwitzovi, Robertu Grangerovi, Margaret Baar, Petru Briessovi, Yehuda Reichsfeldovi a Carlosi Goldbergerovi za životní příběhy jejich rodin.